

ПОВОДОМ ВЕЛИКЕ ИЗЛОЖБЕ „ХИПЕРБОРЕЈСКИ РЕАЛИЗАМ” ПОЧИВШЕГ ДРАГОША КАЛАЈИЋА, У ГАЛЕРИЈИ „ПРОГРЕС”

Разгледнице из наше Унутрашње Империје

Након више од петнаест година, слике Драгоша Калајића (1943–2005) — једног од најзначајнијих уметника и визионара у српској и европској култури последње четврти XX века — биле су доступне београдској публици од 22. јуна до 20. јула 2007. у београдској галерији „Прогрес”. Изложбу је отворила сликар Оља Ивањицки, директор Музеја „Медиале”, а о Калајићевом сликарству су још говорили професор Ђорђе Кадиевић и писац Момо Капор

НАЦИЈА ПРЕС

ДУЋО ТРОМБАДОРИ*

Шетња међу херојима

(Есеј о сликарству Драгоша Калајића, поводом последње изложбе овог сликара направљене за његовог живота, галерија „Елеутери“, Рим, 2004)

Жена окренута нам леђима, загледана у бесконачни предео у коме се земља и небо наизглед стапају, и раскриљени лет орла упућују поглед у правцу Запада по евроазијском континенту, док с друге стране Океана једна широка плава линија чини подлогу на платну по којој пливају самосветлеће пирамиде. Овај кратак опис једне од слика настале брижљивим Драгошевим умећем садржи у довољној мери серију сличних приказа овог аутора реализованих у част једне симболичке светлеће космогоније чији је последњи аманет да уједини културне сличности и духовне корене и једне и друге, западне и источне Европе.

Ми тако доживљавамо приказе у сложеној синтези непрекидне животне енергије са вредностима које аутор воли да преточи у посредне алузије и проницљиве алегорије. То је директна представа, веома једноставне пародистичне комуникације, која визуелно, такорећи, евоцира драматургију научне фантастике (филм, телевизија, стрип), неизбежно поједностављујући ликове и системе из тог жанра. Прелазимо потом на сценарио „стварније од стварног“, у коме се смењују обоготворена људска бића уроњена у изгубљени планетаријум, прекривен галаксијама и планетама, са којих људски поглед препознаје спољни оквир Земље, привилеговано место догађања и „сигнала“ који сажимају тајну људског постојања и на неки начин одражавају његову судбину. Изражајно дејство овог сликара чини, дакле, занимљив пасаж емоција захваљујући којима прошлост и садашњост, историја и метафора скоро насилно узимају своје место у визији препуној порука и молитве.

ВИЗИОНАРСКА ПОГЛАВЉА ВЕЛИКОГ СЕЋАЊА

Није случајно максимална пажња за смисаоно основни реквизит ове фигурације, пажња за линије и боје, где решења нису у пукој естетској контемплацији него у стимулацији изражајне спекулативне емотивности и потребе за радикалним разјашњавањем питања о животном циклусу и вредностима времена (непрекидно понављање), о солидарном искуству човечанства. На тај начин естетска вредност се утврђује водећи рачуна пре свега о садржају и о његовој неодложној комуникативности. Драгош исликава идеје с брижљивом педантношћу ученог иконографа. Слика у ствари илуструје визионарска поглавља својих дела као објашњење својих намера и у прилог врхунских истина које превазилазе постојеће време и мотивишу животни век.

Израћање призми, комета, бацача копља у небеском простору, оцртавање каменог орла на пурпурном постољу од порфирног камена, љубавни сусрети мушкарца и жене у вртлогу атмосферске спирале — ето неколико кључних елемената сликарске композиције која се огледа у јарком, скоро вриштећем хроматизму, сугеришући духовну путању и не мање тајанствене посвећеничке походе. Прецизни правци светлости употпуњују ову хипернатуралну визију која наглашава интересовање за духовно истраживање митологизованих херојских субјеката, сакривених у маглама прошлости и у сећању, као сведока вечите неуништиве виталности у судару са савременим светом.

Када улази у описивање мита, Драгош слици додељује задатак да осветли легендарне ситуације и позива се на традиционални хиперборејски аријански мит, за који је убеђен да представља невидљиви али перманентни спој са нашом стварношћу. Он конципира и компонује слику на начин аеросликарства, пламтећих и скоро неприродних боја услед снаге светлећих контраста и узаврелости атмосферских честица пропуштених кроз замућене филтере земаљског хоризонта. Драгош се, дакле, представља као футуриста примордијалног света, или, ако хоћемо, као један „архео-футуриста“, који настоји да оживотвори сан и мит у перцепцији чисте и обичне стварности. Његово сликарство у многоме зависи од „начина гледања“ (стил и није ништа друго) наслеђеног од Ђорђа де

Кирика. И полазећи од ове фасцинирајуће оданости енигми и метафизичкој шаради, призори које слика Драгош тако се јасно нуде нашем погледу, сугеришући, пре свега, једно мистериозно езотерично искуство. То производи ефекат једног узнемирујућег чуда, као када бисмо се суочили са већ доживљеним искуством које тражи личну трансформацију, да не будемо више оно што смо били.

ПРИНЦИПИ ДУХОВНОГ РЕДА

Метафизичка потка ових призора у ствари је најбоље укореењена у религијски предосећај који за претпоставку има иманентност сакралног, уздижући посматрача са тла да би га виноу на највише и несамерљиве тачке атмосфере, изнад простора и времена. С друге стране, изразите боје неких ледених предела, такође у високим централноазијским планинама, подсећају на оне оркестриране кичицом Николаја Рериха, визионарског тумача *Агни-јоге*, и на његов *унутрашњи пламен*. Али, Драгошева размишљања немају много заједничког са индо-будистичким сензибилитетом, који је Рериха одвео у култни однос према хималајским пејсажима.

Скоро супротно томе, Драгош помно прати динамику извесних митских идентитета који се реконструишу у огледалу евроазијског континента и као да откривају шифру универзума од Москве до Рима, до крајње границе Атлантског океана.

Пролазимо тако кроз шуму симбола разасртних између Земље и Неба, који раздвајају женски од мушког принципа у некој врсти перманентне потребе да се хаотични, примордијални елемент трансцендира у принцип духовног реда. Не случајно, плаветнило неба и златни одсјај звезда означавају поларност ових призора као „боје Богова” и као метафору животне снаге која се претаче у вечито савршенство.

Знак келтског крста одштампан на мантилу жене виђене с леђа, у близини пропетога

коња (успомена на Диоскуре) враћа нам сложеност симболичке визије. Широки круг светлећег свежња изгледа као концентрат свих енергија: ваздух, земља, ватра и вода поново нуде тему хијерогамије Земље (жена) и Неба (мушкарац) као у древним соларним ритуалима. Прибегавањем симетрији у композицији наглашава се иманентност сакралног и духовног присуства „катехезе”, то јест врлине реда коју, по митологији, доноси ледени ветар са Боре и која је прави извор цивилизације, насупрот исконском хаосу.

ПОД ЗНАМЕЊЕМ ОРЛА ПОБЕДЕ

У овој визионарској панорами појављују се фигуре животиња, изузетно убедљивог изгледа: пре свих Орао, као знак победе, соларна метафора или плави пламен; следи медвед луталица, еквивалент за инстинкт, за голу снагу, за *materia prima*; појављује се затим делфин, још једна метафорична животиња која алудира на непрекидни преображај, на променљивост и креативну покретљивост вода; у центру континенталне равнотеже смештени су вукови ратници, творци династија — попут ирваса у машти нордијских народа — који представљају носиоце плодности и заштитнике слабих.

Све ове животињске фигуре су метафизичко и алузивно оглашавање Драгоша, који својим сликама жели да подсети на јединствени дух симболичке хармоније између Европе и Централне Азије као на пулсирајућу тачку аријског мита, оживљеног и прочишћеног до најинтимнијег значења хришћанске религије. И због тога нам мушкарци и жене на његовим платнима изгледају можда сувише осећајно и изгубљено — тако слични нама, становницима једног заборављеног и пролазног доба — посматрају запањено и збуњено бљештавило сигнала. Ти сигнали говоре обасјавајући језиком тајновите космичке хармоније, онолико неприхватљивим за модерну свест колико су елементарни и отворени за комуникацију ономе који уме да се једноставно препусти његовој симболичкој симфонији.

Ова разоружавајућа духовна дијалектика — између колебљиве неаутентичности модерног и ишчезлих истина традиционалног — са блиставом јасноћом се исказује кроз

Драгошеве фигуре. Она емитује живо саосећање за актуелне заблуде савременог света, са дугом параболом „икона” која не обухвата само „форму ствари” већ подстиче мисао да дубоко задре у вечите духовне вредности. <

Превела са италијанског: Лика Лукић

НОТА

* **Дућо Тромбадори** је новинар, песник, уметнички критичар, професор естетике на Универзитету архитектуре у Риму, саветник Венецијанског бијенала и Института за уметност у Риму. Поштован је као један од највећих италијанских експерата за уметност XX века.

ЂОРЂЕ КАДИЈЕВИЋ

Изнад тривијалности и неслободе

Револт према декларисаном антиестетизму позномодернистичких авангарди подстакао је у Калајића афинитет према стваралачком утопизму, оличеном у екстатичном визионарству у чијим епифанијама ће се оформити контуре једног алтернативног света. Естетски идеализам тог света у свему одудара од „стварне” слике конвенционалне реалности. Калајић постаје сликар унутарње реалности, прожет херојским еланом, оном дрском вером у немогуће која, по њему, човека представља као истински слободно биће. Само уметност отвара прозоре за „догађање” те слободе. Она је та која нас лишава недостојне обавезаности према наводној примарности реализма тривијалне збиље.

ОЉА ИВАЊИЦКИ

У потрази за врховном тајном

И тако, у времену анархије морала, хегемоније зла, диоптрија орлова са Калајићевих слика нуди нам један поглед на неки будући имагинарни рај, у коме је он тражио своје место, своје смирење и своју недоумицу пред свим оним проблемима које је доносило време, у потрази за истином, суштином и врховном тајном.